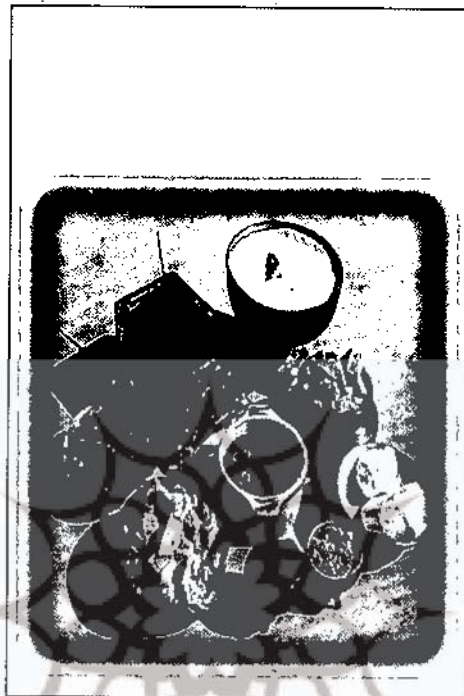

صفات ابزار و مواد نگارگری

■ صفات ابزار و مواد نگارگری
■ نوشته: پرویز اقبالی

ابواب آمده اطلاعات مجملی درباره روش تهیه این وسایل متناسب با هر یک از موضوعات مورد بحث است. از جمله این موضوعات خوشنویسی است که به دلیل پیوستگی ادبیات و نگارگری به عنوان یکی از عوامل اصلی در تصویر نگارگری مورد نظر هنرمندان نگارگر قرار گرفت. مقدمات این تحقیق یادداشت‌هایی بود که پس از جمع‌آوری، خود به بخشی مستقل با عنوان «فرهنگ واژگان ابزار و مواد نگارگری» تبدیل شد. اگرچه در بازگرداندن متون سعی شد تا کمتر به این لغات و اصطلاحات اشاره شده و فهم موضوع ساده‌تر گردد، اما این بخش خود می‌تواند مرجعی هرچند محدود برای علاقمندان به هنر نگارگری باشد.

آنچه در این کتاب آمده می‌تواند در هر یک از قسمت‌ها بسط یابد و خود زمینه‌ای برای تحقیقات بعدی واقع شود. به عنوان مثال اخلاق هنرمندی، بحث جامعی را می‌طلبد تا ما را به شیوه سلوک هنرمندان پیشین رهنمون گردد و دائره این موضوع می‌تواند از حیطه نگارگری فراتر رفته و سایر هنرهای سنتی را شامل شود چراکه حقیقت واحدی مبدأ اخلاق این هنرمندان بوده است. موضوع روش ساخت ابزار و مواد نیز، مستقلاً قابل تحقیق به شکلی جامع است. اگرچه برای ساخت قلم‌موی نگارگری به سبب محدودیت نوع آن نمی‌توان به تفصیل رفت اما ساخت زمینه‌ها، واسطه‌ها و رنگها از آنچنان تنوعی برخوردارند که می‌توان آنها را به تنهایی مورد بحث قرار داد.

در بخش فرهنگ واژگان ابزار و مواد نگارگری سعی شده است تا صرفاً به معنی ساده و قابل فهم هر یک از واژه‌های قدیم پرداخته شود، حال آنکه بسیاری از این واژگان براساس حرمت کلمه در فرهنگ اسلامی انتخاب شده و تعبیر معنوی بسیار زیبایی از آنها مستفاد می‌شود. این موضوع می‌تواند پژوهش‌گران علاقمند به تفحص در حقیقت هنر نگارگری را در استنتاج حقایق مستور این هنر، یاری نماید.

دفتر حاضر پژوهشی است پیرامون صفات ابزار و موادی که در نگارگری اسلامی ایران و هنرهای پیوسته به آن همچون تذهیب و خوشنویسی مورد استفاده واقع می‌شوند. آنچه مبنای این تحقیق قرار گرفته، توجه به حقیقت هنرهای سنتی اسلامی ایران در قدیم است. هنرمند مسلمان برای ایجاد قابلیت هر چه بیشتر خود در پاسداری از این موارث در حین کار هنری و حتی ساخت ادوات و ملزومات کار خویش، یاد حق را همراه با اذکار و درود بر پیامبر خاتم(ص) و اولیاء برحقش بر زبان جاری می‌نمود تا همواره متذکر بماند و اثرش نشانی از عالم قدس شود. از اینرو سعی ما بر آن شد تا مذاق‌های در این احوال نمائیم و در صفات ابزار و مواد نگارگری اسلامی ایران، پژوهشی را آغاز کنیم.

از آنجایی که ابزار و مواد هنری، واسطه‌هایی برای ابداع اثر هنری هستند، بدیهی است که براساس معیارها و اصولی انتخاب و یا تهیه می‌شوند که منطبق بر تفکر هنری هنرمند است. لذا برای مطالعه پیرامون علل ساخت ملزومات هنری، می‌بایست رجوعی به مبنای تفکر و اصول نظری هنرمندان در هر یک از مکاتب یا شیوه‌های هنری نمود. در حقیقت تمام واسطه‌هایی که در امر ظهور یک اثری هنری، نقشی برعهده دارند همگی دارای صفات و خصائلی منبعث از حقیقت هنری هستند. تحقیق حاضر بیان صفات ابزار و مواد هنری در نگارگری، با اشارتی به حقیقت آنها در فرهنگ اسلامی است. به همین علت قبل از پرداختن به موضوع صفات ابزار و مواد، میبختی با عنوان اخلاق هنرمندی طرح شده است که لزوم تقدّم آراستگی به صفات و خصائل اخلاقی دینی را قبل از هر چیز متذکر می‌شود و یادآوری می‌کند که دستاوردهای هنرمند متّصف به صفت اخلاقی و روحانی است و او برای حفظ و صیانت از حقیقت و باطن اثر هنری خود باید متخلق به اخلاق الهی شود که هنرمندانه‌ترین خویهاست. لذا بحثی نظری در فصول مقدماتی، پیرامون

تاریخی بودن هنر و ملزومات آن طرح شده است. تأمل در مسئله تاریخی بودن انسان، فرهنگ، تمدن و هنر ما را به نسبت بی‌واسطه مصادیق هنری با دوره تاریخی خود، متذکر می‌کند.

در بحث صفات ابزار و مواد در نگارگری دو وجه را می‌بایست مورد بررسی قرار داد. نخست انتخاب و شیوه تهیه مواد و ادوات هنری، و دیگر آدابی است که همراه با مراحل ساخت مورد توجه هنرمندان قدیم بوده است. لذا ضرورت داشت که برای بیان بهتر موضوع، در ذیل موضوع اصلی اشاراتی نیز به طرق ساخت ملزومات هنری در سه عنوان: قلم، لوح و رنگ شود. آنچه در این